

بازنمایی ژئوپلیتیکی غرب

از اسلام و مسلمانان

دکتر رضا جنیدی

عضو هیأت علمی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

۱۳۹۶

WWW.Ketab.ir

سرشناسه	: جنیدی، رضا، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: بازنمایی ژئوپلیتیکی غرب از اسلام / مسلمانان / مؤلف رضا جنیدی.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۴۸۰ ص.
فروست	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)؛ ۱۳۹۶، دوم سیاسی؛ ۵۶.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۰۴۱-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۴۳۳] - ۴۵۹؛ همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: اسلام و غرب.
موضوع	: *Islam and the West
موضوع	: سیاست جغرافیایی -- کشورهای اسلامی.
موضوع	: Islamic countries -- Geopolitics
موضوع	: اسلام در رسانه‌های گروهی.
موضوع	: Islam in mass media
موضوع	: اسلام‌ستیزی -- کشورهای غربی.
موضوع	: Islamophobia -- Western countries
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
رده‌بندی کنگره	: ب۲۹۲۶/ج۳/ب۲۲۹
رده‌بندی دیویی	: ۴۸۹/۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۴۵۹۸۵۴۲

شمارهٔ ردیف ۱۲۷۱
شمارهٔ موضوعی علوم سیاسی-۵۶
۱۳۹۶-۲۹

■ بازنمایی ژئوپلیتیکی غرب از اسلام و مسلمانان

● مؤلف: رضا جنیدی

● ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● چاپ: پاپیروس

● نوبت چاپ: اول

● تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۶

● قیمت: ۳۴۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸

● تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۴

● شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیری جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲

● تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی(ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

۳	.....	مقدمه معارف پژوهش
۹	.....	مقدمه

فصل اول: مقنمه

۳۰	.....	تحلیل گفتمان به مثابه نظریه و روش
----	-------	-----------------------------------

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۵۵	.....	بازنمایی، گفتمان و قدرت
۶۵	.....	راهبردهای بازنمایی
۷۰	.....	تصویرسازی ژئوپلیتیکی
۷۶	.....	از شرق شناسی تا نوسوق شناسی
۸۵	.....	ژئوپلیتیک انتقادی
۸۸	.....	گفتمان ژئوپلیتیکی
۹۱	.....	ایدئولوژی، گفتمان و ژئوپلیتیک
۹۴	.....	ژئوپلیتیک اسلام و غرب
۱۰۱	.....	تصویر کنونی مسلمانان در غرب
۱۱۱	.....	ژئوپلیتیک شیعه و غرب

فصل سوم: شیوه‌های بازنمایی اسلام و مسلمانان در رسانه‌های غربی

۱۲۵	.....	انگاره‌سازی
۱۲۶	.....	انگاره‌سازی از عرب‌ها
۱۳۴	.....	انگاره‌سازی از اسلام و مسلمانان
۱۳۶	.....	۱. اسلام؛ دین تسلیم کور کورانه و متحجرانه
۱۳۸	.....	۲. مسلمانان؛ انسان‌هایی خرافه‌پرست

۱۳۹	.....	۳. اسلام؛ عامل عقب‌افتادگی و بازماندن از توسعه
۱۴۲	.....	۴. اسلام و تشیع؛ دین و مذهبی ساختگی
۱۴۴	.....	۵. بازنمایی جنسیتی
۱۵۴	.....	۶. اسلام؛ دینی ضددموکراسی
۱۶۰	.....	نفی و اثبات
۱۶۲	.....	نابرابرسازی
۱۶۵	.....	مقایسه
۱۶۷	.....	گزینش
۱۷۷	.....	تکرار
۱۷۹	.....	تسری دادن
۱۸۵	.....	تحریف
۱۹۱	.....	قرینه‌سازی
۱۹۴	.....	انسانیت‌زدایی
۱۹۶	.....	القای غیرمستقیم
۱۹۹	.....	تعمیم افراطی
۲۰۹	.....	برچسب‌زنی
۲۱۱	.....	۱. بنیادگرایی
۲۲۰	.....	۲. تروریسم
۲۳۴	.....	تروریسم و شیعه
۲۳۶	.....	دیگری‌سازی
۲۵۰	.....	اسلام‌هراسی
۲۵۲	.....	۱. جای‌گزینی خطر سبز با خطر سرخ
۲۵۵	.....	۲. نابودی مسیحیت و غرب به دست اسلام و مسلمانان
۲۵۶	.....	۳. القای خطر افزایش جمعیت مسلمانان
۲۶۰	.....	۴. شیعه‌هراسی
۲۶۲	.....	۵. انرژی هسته‌ای
۲۶۳	.....	۶. امام زمان‌هراسی

فصل چهارم: ابزارهای بازنمایی غرب از اسلام و مسلمانان

۲۷۴	.....	فیلم‌های سینمایی
۲۸۲	.....	مونیخ
۲۸۳	.....	فرانتیک

۲۸۴	.....	دروغ‌های حقیقی
۲۸۴	.....	مرد آهنی
۲۸۶	.....	قلمرو پادشاهی
۲۸۸	.....	پرواز شماره ۹۳
۲۸۸	.....	خائن
۲۹۰	.....	کشیش
۲۹۲	.....	برائت از مسلمانان
۲۹۳	.....	دیگکاتو
۲۹۴	.....	جهان سوم
۲۹۶	.....	بازی‌های رایانه‌ای
۲۹۸	.....	آیین قاتل
۳۰۰	.....	خداحافظ مسلمانان
۳۰۰	.....	تلاقی
۳۰۱	.....	ژنرال‌ها
۳۰۳	.....	پویانمایی (کارتون)
۳۱۰	.....	تلویزیون
۳۱۳	.....	مطبوعات
۳۱۴	.....	شبکه «فاکس نیوز»
۳۱۶	.....	کاریکاتور

فصل پنجم: هدف‌ها و پیامدهای ژئوپلیتیکی عرب و برنامه‌ی مسلمانان

۳۲۴	.....	توجیه مداخله‌های ژئوپلیتیکی غرب در جهان اسلام
۳۳۸	.....	جنگ دوم خلیج فارس
۳۳۹	.....	جنگ افغانستان
۳۴۱	.....	جنگ ۲۰۰۳ عراق
۳۴۷	.....	جنگ لیبی (۲۰۱۱)
۳۴۹	.....	پیش‌داوری منفی درباره‌ی مسلمانان
۳۵۳	.....	تبعیض علیه مسلمانان
۳۵۶	.....	تولید نفرت و اعمال خشونت برضد مسلمانان
۳۶۳	.....	جلوگیری از مهاجرت مسلمانان به غرب
۳۶۴	.....	هویت‌سازی
۳۶۸	.....	جلوگیری از روند روبه‌رشد اسلام‌گرایی در غرب

۳۶۹	محدود کردن نفوذ اسلام گرایان در جهان اسلام
۳۶۹	سلطه ایالات متحده بر منابع و مسیرهای انتقال انرژی
۳۷۶	سلطه نامحسوس غرب بر شرق (جهان اسلام)
۳۷۸	حفظ و افزایش امنیت اسرائیل
۳۸۲	مقابله با آموزه‌های ضدسلطه‌جویانه شیعه
۳۸۴	کاهش قدرت ژئوکالچر شیعه
۳۸۹	تضمین منابع ژئواکونومیک غرب در مناطق شیعه‌نشین

فصل ششم: نتیجه‌گیری

۴۰۳	شر
۴۰۴	بی‌قانونی
۴۰۵	وحشیگری
۴۰۶	استبداد
۴۲۰	پیشنهادها
۴۲۳	منابع
۴۲۳	فارسی
۴۵۱	انگلیسی
۴۶۱	نمایه‌ها

مقدمهٔ معاونت پژوهش

حقیقت اصل ترین، جاودانه ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسلهٔ مؤمنان و عالمان صادق جهانها که در راه آن نیاخته، و جاهلان و باطل پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای نحوهٔ مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ واقعی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، و ام‌درخوش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصهٔ نظر و عمل کمر در بستن محکم بسته و از دام و دانهٔ دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی و ویژهٔ اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرهٔ آن پیشوایان و عرضهٔ آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر

بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌تر می‌شود.

در جهان تشیی، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و ظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشند در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی بسنگین کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دشمنان این مرزوبوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجیح و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردّیای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش درپیش است. از این‌رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های

مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله مصلحتی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون ارزشمندی‌های ارزنده‌ای را در حد خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو بازنمایی ژئوپلیتیکی که با تلاش پژوهشگر ارجمند دکتر رضا جنیدی نگارش یافته است. هدف اصلی نویسنده تبیین و تحلیل نوع نگارش فضای سیاسی جهان اسلام در رسانه‌های غربی است. پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد ژئوپلیتیک انتقادی در صدد نقد پیامدهای ژئوپلیتیکی متأثر از بازنمایی سوء رسانه‌های غربی از جهان اسلام است؛ بازنمایی‌هایی که مشروعیت‌بخش بسیاری از مداخلات ژئوپلیتیکی غرب در سرزمین‌های اسلامی شده است.

معاونت پژوهش از مؤلف محترم و آقای دکتر سام ترابی که با نظارت و

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدناصر سقایی بی‌ریا که با مطالعه و ارائه نظریات سودمندان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *

www.ketab.ir

مقدمه

بازنمایی ژئوپلیتیکی به عنوان یکی از مباحث مهم ژئوپلیتیک انتقادی، در پی کشف و شناخت نقشه‌های ذهنی مردم و پرده‌برداری از نحوه شکل‌دهی به ادراکات عمیق آنها از مکان است. ژئوپلیتیک انتقادی بر اساس چشم‌انداز ساخت‌گرایانه بسیاری از ساختارها و تأثیرات اجتماعی (صواب و زیاده‌های ژئوپلیتیکی و هویت‌های ژئوپلیتیکی را بررسی و تحلیل می‌کند؛ به این معنا که به دنبال تعریف موقعیت فضایی و تخیلی مردم، مکان‌ها، دولت‌ها و مرزهایی است که در پی آن نوع تعریف تغییر می‌کنند.

ژئوپلیتیک انتقادی این مسئله را در کانون توجه قرار می‌دهد که چگونه سیاست‌ها، فضای سیاسی کره زمین را از طریق روشنفکران، مؤسسات و بازیگران حکومتی مسلط شکل می‌دهند و سیاست‌های جهانی را رقم می‌زنند. قرائت انتقادی از ژئوپلیتیک روش‌هایی را در برمی‌گیرد که در آنها ژئوپلیتیک به عنوان یک موضوع مفهومی به نگارش درمی‌آید و یا اینکه چگونه ژئوپلیتیک شکل گرفته و کارکردهای آن مشخص شده است. به عبارتی، اتوا با اتخاذ رویکردی ساختار شکنانه که در تحلیل‌های پساساختارگرایی رواج دارد، نشان داد این آثار و نوشته‌ها با بهره‌گیری از واقعیت‌های

مبهم، جهان ما را می‌سازند و به سیاستمداران امکان می‌دهند به گونه‌ای رفتار کنند که گویی این مسائل به‌ظاهر ساده چیزی جز واقعیت نیستند. بنابراین همان‌طور که بارنز اشاره می‌کند زبان جغرافیا صرفاً وسیله‌ای برای بیان حقیقت در جهان خارج نیست، بلکه ایفاگر نقشی فعال در خلق جهان‌های اجتماعی و فرهنگی است.

امروزه با قدرت‌گیری روزافزون افکار عمومی و نقش‌آفرینی آن در معادلات جهانی، بازنمایی و تصویرسازی ژئوپلیتیکی نقش بسیار برجسته‌ای در معادلات ژئوپلیتیکی ایفا می‌کنند؛ زیرا در هر منازحه ژئوپلیتیکی، هر یک از طرفین درگیر، از بازنمایی‌های مختلف بهره می‌گیرند تا به جهانیان ثابت کند که حق با آنهاست و محق‌اند سرزمین خاصی را تصرف کنند یا در سیطره خود نگاه دارند. بنابراین ادعای رقیب را نامشروع جلوه دهند. بازنمایی ژئوپلیتیکی نقش مهمی در قبولیت دادن به اقدامات زمامداران و تصمیم‌سازان خارجی ایفا می‌کند. در واقع، در شرایط کنونی تقریباً هیچ اقدام ژئوپلیتیکی صورت نمی‌گیرد، مگر اینکه قبل از آن تصویر مطلوبی در ذهن مردم شکل گرفته باشد. هر اقدامی (مانند جنگ ویتنام) که این قاعده را رعایت نکند محکوم به شکست است.

با توجه به افزایش روزافزون قدرت افکار عمومی و لزوم مدیریت آن در مناسبات ژئوپلیتیکی، نوشتار حاضر در صدد شناخت چگونگی بازنمایی ژئوپلیتیکی غرب از جهان اسلام در چارچوب روابط قدرت دانش است. به این منظور، بازنمایی غرب از جهان اسلام با تأکید بر خاورمیانهٔ پساجنگ سرد مورد تحلیل گفتمان انتقادی قرار گرفت.

گفتنی است آسیای جنوب غربی موسوم به خاورمیانه که مهد جهان اسلام نیز به شمار می‌رود، همواره در چند دهه اخیر کانون منازعه، مناقشه و بحران در سطح منطقه‌ای و جهانی شناخته شده است؛ منطقه‌ای که به دلیل داشتن پاره‌ای ویژگی‌های انسانی و محیطی همواره استعداد تولید و بازآفرینی تنش، منازعه و بحران را در سطوح مختلف محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی داشته است. جدیدالتأسیس بودن بسیاری از کشورهای این منطقه، وجود مرز، انی بین‌المللی شکننده و آسیب‌پذیر، توسعه‌نیافته بودن بسیاری از کشورهای این منطقه، داشتن اختلافات و مناقشه‌های مرزی و سرزمینی متعدد، ادعاهای سرزمینی و تاریخی حکومت‌ها نسبت به قلمرو یکدیگر، اختلافات دینی و مذهبی، وجود قومیت‌های مختلف و متعدد، اختلاف بر سر منابع آب و حوزه‌های مشترک نفت و گاز در خشکی و دریا، اختلاف بر سر مسیرهای انتقال انرژی به بازارهای مصرف، رقابت بر سر به دست گرفتن رهبری و هرمنو منطقه، رقابت بر سر تشکیل منطقه‌بندی‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، تفاوت در نوع رژیم‌های سیاسی، تفاوت در میزان و سطح برخورداری از دموکراسی، وجود برخی از بحران‌های دریا در سطح جهان در این منطقه نظیر بحران اسرائیل و فلسطین، بحران قره‌باغ، دخالت قدرت‌های جهانی و فرامنطقه‌ای در مسائل مربوط به این منطقه، گرایش‌های متضاد سیاست خارجی دولت‌های این منطقه نسبت به مسائل جهانی و منطقه‌ای، رشد فزاینده تروریسم و... همگی دست به دست هم داده‌اند تا آسیای جنوب غربی به عنوان یک منطقه تنش‌زا، منازعه‌آفرین و در نهایت بحران‌خیز در سطح جهان قلمداد گردد. چنین ویژگی‌هایی

تصویب‌سازی ایالات متحده از کشورهای اسلامی این منطقه را تسهیل می‌کند و در نتیجه می‌تواند بخش زیادی از بحران معنای غرب به‌ویژه ایالات متحده را جبران و حضور امپراتور را در گستره عظیمی از جهان توجیه کند.

گفتنی است نگارنده به طور مفروض، معضلات فراوان جهان اسلام را می‌پذیرد؛ اما در این نوشتار به دنبال پی بردن به ماهیت جهان اسلام یا غرب و همچنین قضاوت و ارزش‌گذاری بین آنها نیست. چنین ادعایی مستلزم دسترس به معیارهای استعلایی است؛ استانداردهای مطابقت و جهان‌شمولی که بتوان به وسیله آنها گفتمان‌ها را محک زد. گفتمان‌شناس به چنین معیارهایی باور ندارد. نگارنده به تاسی از ادوارد سعید، به معیارها و استانداردهای مطابقت‌ناپذیرمانند عقلانیت، حسابگری و پیشرفت نیز اعتقادی ندارد؛ و البته در مقابل، جهان اسلام را نیز در مقابل غرب تطهیر نمی‌کند. با وجود این، هدف نوشتار حاضر تبیین و تحلیل نوع قرائت و نگارش فضای سیاسی جهان اسلام توسط غرب و پیامدهای ژئوپلیتیکی آن است.

دکتر رضا جنیدی

عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)